LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
50.50.

Julen.

Lägenhetsägaren Karl Johan Karlsson,Borgs socken nära Folkets park,Norrköping, född 1847 i Skärkinds socken berättade:

Julafton gavs kreaturen bättre foder och fick de smaka julbrödet. - En limpa av detta,som legat på julbordet julnatten, gömdes till våren och gavs dragarna, då vårbruket började.

Kreaturen julafton.

Julbröd till dragarna på våren.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
51.57.

Rå i ladugården.

I unga år flyttade Karlsson till Norrköping och fick anställning hos Kvarnbolaget, som hade sina stallar i en nu bortriven gård, kallad Sanderska gården. En natt körde Karlsson jämte övriga kuskar mjöl till en ångare ända till klockan 1 på natten. Och Karlsson lade sig då uppe på höskullen. Men täcket, ett hästtäcke, som han tagit till täcke, drogs av honom. I tro att en luffare gjorde det, gick Karlsson ned och tände lyktan och lyste väl på hela höskullen, men ingen fanns där. Han gick då och lade sig igen, men täcket drogs även nu av honom. Då gick Karlsson ned i själva stallet och lade sig och fick ligga tillfreds.

En kväll sopade Karlsson inte stallet men hade knappt stängt dörren förrän stallkvasten slog i den, så det dåna-

Skriv endast på denna sida!

de. Karlsson öppnade igen, och stallkvasten låg vid dörren, fast han visste, att den stod förut på vanlig plats. Karlsson sopade nu stallet, och allt var lugnt.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
59:52.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
53. 33.

Spökeri.

Från sin barndom mindes Karlsson var fadern borta en dag, men Karlsson såväl som syskonen såg en karl uppe i en ek nära hemmet, som liknade deras far, och trodde de, att fadern var hemkommen och uppe i eken högg en slagdräp (själva kläppen på slagan, som har varit ett tröskverktyg). Men då de tittade strax efter, så var gestalten försvunnen, och fadern kom hem långt senare.

Skriv endast på denna sida!

Småland
N Tjust
Ukna
uppt år 1925

1491

uppt av G.A. Johansson
bera av A. Andersson
Född 1855 i Ukna
Kalmar l.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

54/54.

Jultro och julseder.

Anders Andersson, född 1855 i Ukna socken i Tjust, boende där till 23 års ålder, sedan bosatt i Linköpingstrakten och numera vakt vid Törnels och Ringströms fabrik i Norrköping berättade från sin ungdom:

I Ukna socken gick unga drängar kring och sjöng Staffansvisan annandagjulsmorgon. De blev inbjudna på traktering, och ofta blev de till slut överlastade av den myckna glögg eller dylikt, som de fick på olika gårdar. Ett fuffens, som drängarna i gårdarna gjorde med varandra andagsmorgen, var att gå till en granngård så tidigt att folket där ej var uppe och häva in gödsel i stallet där. Då denna gårds folk kom upp, så brukade de bestå dryckjom på dem, vilka då hjälpte till att häva ut den gödsel, som de förut från gödselstacken burit in i stallet.

Andagsotta.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
55 13.

Julaftonen gavs kreaturen bara hö, och på jul- Kreaturen
bordet under julnatten så låg ett bröd, som gömdes till våren och bättre foder
gavs åt dragarna, då vårbruket började. julaf.

Att djuren kunde tala julnatten, fanns det de, Djuren tala
som trodde, och till och med lade sig i ladugården för att höra julnatten.
djuren tala.

Kunde man hitta ett sädeskorn under julbordet Hitta sädes-
juldagsmorgonen, så betydde det gott kommande sädesår. korn - tur.

Skodonen skulle sättas under julbordet jul-
natten, och var åtskilligt förknippat med detta, men A.Andersson
mindes ej nu riktigt, hur det var, likaså angående jullekarnas
namn och hur de gick till.

Så sent som 1879, då Andersson var/rättare på
en gård 1 mil väster om Linköping, Löt i Ledbergs socken, så gick
drängarna där på gården till en annan gård och hävde in gödsel
i stallet där tidigt andagjul och fick traktering för att de
sedan skulle häva ut den.

Skriv endast på denna sida!

1491

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
56
56.

Visan om Per Tyrssons döttrar

i Vånga hade Andersson sett. Den ena flickan mördades av sin bror, där Kärna helsobrunn är. Kärna kyrka byggdes till försoningsoffer för morden, och gården sjönk och är nu ett kärr helt nära banan vid Sjövalla - Malmslätt.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
57.57.

Rå.

I Ukna socken trodde folket på tillvaron av rå. En torpare påstod, att han fick tag i en spädkalv uppe på höskullen en gång. Det var råt, antog han.

En annan torpare såg ofta sin häst svettig på mornarna. En julnatt lade sig torparen i stallet och fick se hur på natten en liten gubbe kom och slog hästen med ett spö, gick fram och tittade hästen i huvudet och sa: "Jaså, jag har inte fått bort näsa än på dej." Hästen var bläsig och det var detta, som råt, mylingen eller vad gubben var, inte tålde, antog torparen, som sedan skaffade sig en enfärgad svart häst, som aldrig var svettig någon mørgon.

Angående sådana här berättelser får man dock vara försiktig, sa Andersson, ty dels är direkt lögn möjlig, och så inbillade folket sig så mycket.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
58.58.

Dans och lekar.

Ungdomen brukade dansa och leka ute i Ukna i Bodaängarna(?), nu åker, som var synnerligen matursköna. Allehanda lekar förekom då. - Anderssons ungdom i Ukna var 1860- á 1870-talet, han var född 1855.-

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
59

1491

Hammarkind
Skällvik
1925

Gott Johan
Norrköping
Per av I Johansson
och hans hustru
född 1846 i N. Tolberga
Im
född i Hörda

Jultro och julseder.

Gårdsägaren och åkaren Per Norén i Fredriksdal, Norrköping, född 1854 i Ringarum eller Skällvik. Fadern torpare, boende i dessa socknar. Sonen torpare själv en tid under Hösterum nära Nartorp således Hammarkinds härad, Östergötland, berättade:

Andag jul tidigt, redan klockan 1 på natten, började unga personer, även Norén själv, gå omkring och sjunga andagsotta och blev bjudna på traktering.

Andagsotta.

Från kyrkan julottan var kapplöpning hem av dem, som hade hästar, att få dem först vattnade.

Hem från julottan.

Att de döda firade julotta julnatten klockan 12 trodde många.

De dödas julotta.

Andagsmorgon gjordes i olika gårdar folk emellan åtskilligt fuffens, ibland av rätt slag. Ej nog med att häva

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

60. 60.

in gödsel i ett stall, vars innehavare ej vaknat, utan det kunde hända, att en vagn plockades sönder, t.ex. en hövagn bars upp på ladugårdstaket och hopsattes där stående gränsle över huggden = takets höjdlinje. - Även kunde en dräng eller bonde, som vattnade sina hästar först på morgonen i byns gemensamma vattenho, har Noréns far berättat, göra något fuffens med vattnet, så att de senare kommande icke fick sina hästar att dricka, t.ex. lägga vitlök i vattnet.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
61. 61.

Gemensamt brukande av jorden.

I Noréns fars tid var byarna oskiftade. I Bråta i Skällvik hade de teg om teg av åker och äng. En åker såddes gemensamt med hampa, men delades vid skörden i så många delar som åboar, men alltid tvist om att vederbörande delägare inte följde linjerna. Ett par drängar tog ett år och bar ihop den skördade hampan i en hög, då byfolket ej såg det. Då högen skulle delas, råkade byborna i trätor och slagsmål, då alla ville ha mest av det hoprörda, som drängarna hade gjort.

Skriv endast på denna sida!

Ög

Hammarkind Ind.

V. Skinberg s:r

1925

1491

Ber. Karl Fried

född 1846 i V. Skinberg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

62. 62.

Kyrkbygge.

Ungefär en fjärdingsväg söder om vägen Söderköping - Stegeborg invid en mindre väg till Nartorp ligger på en höjd stenmurar, påstod Norén. Om denna stenanläggning går i Skällvik denna sägen, att socknens kyrka skulle egentligen byggas där, men nattetid revs ned, vad som byggdes på dagen. Sockenborna tog då ett par tvillingoxar, satte dem för en vagn med en stock på och lät dem gå, vart de ville. Oxarna stannade, där Skällviks kyrka nu är, som då var ett alkärr.

(Uppt:s anm.) Enligt en herr Håkansson, född i Häradshammar på Vikbolandet och enligt andra folksägner skulle de i folksägnerna fungerande tvillingoxarna alltid måst uppfödas med söt mjölk. Tvillingoxesägner är knutna till ett stort antal kyrkor, slott m.m. samt för att köra guldvagnar med, vilka sägner också är talrika. - Så skall, enligt vad undertecknad hört, Risinge

Skriv endast på denna sida!

socken fått sitt namn därav, att tvillingoxarna fastnade i en rishög, som låg där gamla kyrkan är. Törnevalla sitt namn av att tvillingoxarna fastnade uti ett törnesnår, där kyrkan är. - Och guldvagnshistorier finns från en hel massa sjöar och berg. Alltid tvillingoxar, alltid tystnad, och alltid gick det galet, men ofta blev något litet kvar av guldet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
63 63.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
64:64.

Spökeri.

G.A.Johansson, upptecknare av folkminnena i denna bok, hörde vid en sägenundersökning om Snafve Fru i trakten av Snafudden vid Roxen i Östergötland berättas av en fru, att i forna tider i Stjernarps socken folk såg huvudlösa människor nattetid gå på vägarna. Har hört av en torpare Karlsson,Borgs socken,Norrköping, att i en gård Gamla Rådstugatan,Norrköping i hans ungdom för en 50 år sedan sägs nattetid en huvudlös karl gå.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
65.65.

Östergötland
Hammarkinds hd
V. Husby sn

1491

Uppt. G. A. Johansson.
Ber. Smålandsgumma
på 1870:t. } i V. Husby

Bergtagen.

Min mor har berättat mig, att en gammal Smålandsgumma, som var hennes granne på 1870-talet, då min mor bodde i lägenheten Alsätter i V.Husby, och innan jag föddes, således år 1871, berättade henne:

Gumman hade en stark och pratsam son och var före avflyttningen till V.Husby i Östergötland bosatt med sonen vid ett bruk i Småland. En liten flicka blev så försvunnen där vid bruket, och i flera dagar gicks skallgång efter den lilla men utan resultat. Så gick skallkedjan förbi ett berg, där troll sades bo, och gummans son, som bar en bössa, sa då högt: "Släpp flickan gubbe, eljest så skjuter jag dig." Flickan fanns också snart nog välbehållen med sin schal så väl hoplagd, att hon omöjligt själv hade kunnat gjort det. Och påstod flickan, att hon varit hos en farbror, som hade gullsoffor och blivit rodd över en sjö av en

Skriv endast på denna sida!

moster, som rodde med ett par klappträn.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

66. 66.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
67.67.

1491

Guldvagnen i Ivarsberget.

Vid ett besök hos herrskapet Gisslers, Eriks-lund, Skärkind, så berättade fru Gissler, omkr. 50 år och född i Gärdeby socken, Östergötland, om Ivarsberget i Gärdeby.

I Ivarsberget i Gärdeby finns en guldvagn, och en gång lyckades folk få se den och anskaffade ett par tvillingoxar och satte för vagnen till att köra med den till Gärdeby kyrka. De skulle vara tysta alla, som var med, men då de körde in i kyrkdörren, tog det emot, och en, som var med, glömde sig och sa till den, som körde, att det tog emot. Vagnen for nu tillbaka till Ivarsberget igen. Men en bit av tistelstången var kommen in i kyrkan och blev kvar, då vagnen for sin väg, och av denna guldbit gjordes sedan Gärdeby vackra guldbrudkrona.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
68. 68.

Gastar.

Karlsson,Viks gård vid sjön Asplången,V.Husby, lantbrukare, f.d. militär, en 40-års man, född på Vikbolandet.

Gastar påstods åka med folk förr i tiden och syntes ej i regel av den, som körde, men kändes genom att häst eller hästarna drog så mycket de orkade, och småsten krossades under vagnshjulen. Men om man tittade emellan huvudlaget och skinnet på hästen på ena sidan, vilken som var den rätta hade Karlsson glömt, så fick man se gasten och blev också fri från honom,men tittade man på galen sida, så fick man en örfil.

(Uppt:s anm.) Gasthistorier och hur dessa åkte med folk finnas från olika håll. Undertecknad hört en sådan från Ödeshög (meddelad vintern 1923-24) och en gasthistoria liknade ovanstående, av en arbetare Andersson, Vikbolandet.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
6969.

Varsel julafton.

Min mor, född i Skärkind 1845,Östergötland, uppväxt i Skärkind och närgränsande socknar, omtalade, att hon hört, att om man julafton gick utanför där en familj satt samlad och tittade in genom fönstret, så om någon satt utan huvud, skulle han dö under kommande år.

En fru Lindström,Kneippbaden har berättat mig, att en julafton tittade en uggla in i deras hem. Alla trodde, att någon i familjen skulle dö under kommande år, men ingen dog under det året.

Skriv endast på denna sida!

Östergötland
Skärkinds hd
Skärkinds sn.

Uppt. av G. A. Johansson,
1925 Norrköping

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

70.70.

1491

Odins jakt.

I det föregående nämnde Karl Frid i Gäversta brink, V.Husby, 78 år gammal, omtalde, att hans far sett Hinjakten uppe på Ludden, en skog och ås norr om och intill Göta kanal, Asplången-Söderköping.

Min morfar hörde Valma jakt, som är detsamma som Hinjakten, och båda namnen är en annan benämning på Odins jakt. Min morfar var då boende i lägenheten Kättsäter under Skärtinge i Skärkind, helt nära sjön Asplången, tiden 1840-50-talet. I Kolmården hade de gamla väl reda på Odins jakt, se Saga och Sägen i Bråbygden.

De, som endast hör Odins jakt, hör ett hundskall, ibland av 4 hundar. Men en del ser även en ryttare rida på jorden och även i luften. Ofta har hästen 8 ben, men ej alla säga det. Någon gång är två karlar till fots i sällskap, ibland flyr ett trollfruntimmer för ryttarna.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tilge takar(?).

Maskinist Nybom vid nu nedlagda Kallvattenkuranstalten i Kneippbaden invid Norrköping, som även varit vid flottar och härstammar eller åtminstone hade släktingar i Ö.Ny på Vikbolandet, berättade om Tilge takar (?) år 1903. Då kanalen byggdes i Södertelje(gamla kanalen på Karl Johans tid) så visste de ej, var de skulle göra av jorden. De kom då överens om att gräva en grop och lägga jorden i den, och blev högst förbluffade att se, att de fick jord lika mycket eller vida mer över i alla fall, fast de lagt jorden från kanalen i den grävda gropen.

"Telge toker"

Att det blev jord ifrån gropen begrep de ej.- Undertecknad har hört, att en herre befallde sitt folk att gräva en grop och lägga en jordhög i denna. På fråga var de skulle lägga jorden ifrån gropen svarade herrn:"Gör gropen riktigt stor, så går jorden ifrån den också i den."

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
72. 72.

Tomte.

Nedskrivaren av detta, G.A.Johansson, har en kusin, Edvard Johansson, Väggatan 12, Marielundskvarteret, Norrköping, född i Törnevalla socken, Östergötland 1873 och tjänade dräng i denna och angränsande socknar till han vid 25 års ålder blev Norrköpingsbo (ej offentliggöras).

Denne Johansson har sett en tomte eller gubbe på ett gärde i Törnevalla , där han körde med ett par oxar. Detta gärde ansägs i en liten kulle ha tomtar eller spökerier, och då Johansson körde på gärdet fick han se en liten gubbe springa på gärdet i närheten av kullen, där något övernaturligt troddes vara. Gubben var klädd i vit skjorta och röd luva, och han försvann snart. Men oxarna observerade den lille springande gubben, anser Johansson, ty de tittade åt det håll, där han sprang, och syntes observera något ovanligt.

Uppt. av. G. A. Johansson
1925.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
23.78.

1491

Pintorpafrusägen.

Pintorpafrusägen, som är i litteraturen upptecknad, berättas enligt som litteraturen påverket folket, eller också har denna noga angivit folkets uppfattning.

En arbetskamrat Andersson åren omkr. 1900, född i Törnevalla och hela sitt liv vistats i östra Östergötland, kunde visan om Pintorpafrun utantill. 3 år skulle prästen och kammarfrun haft göra från Blåkulla och hem, då de följde frun till entrén till de osaligas hemvist.

En arbetare Andersson från Skåne, numera portvakt vid Litografiska bolaget i Norrköping, har berättat underteckknad, att i Skåne skall gå en sägen om en fru, som med kusk, betjänt och fint ekipage åkte i full karriär ned i ett bottenlöst kärr på så vis sökande döden, liksom åkande i full stass in i den.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
ZH. 94.

1491

Dans på logen.

Undertecknads morfar, Jan Jansson, som var lant-byggmästare, byggde en loge åt baron Klingspor på Skärtinge, då morfar bodde i lägenheten Kättsätter, Skärtinge på 1840-talet. Då logen var färdig, anordnades dans, som öppnades av baron och min mormor och min morfar och barons fru, friherrinnan. Efter sen de dansat ut, så vidtog allmän dans till långt in på natten.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Byalivet

i de oskiftade byarna var delvis trevligt med samkväm men också trätor, då de många ängstegarna gav anledning till beskyllningar att ha gått in med lieslagen på varandras område. "Här har du gått in på mitt", hörde mor dem säga. "Men där borta gick du in på mitt", sa den andre.

Sm.
S. Vedbo hd
N. Tolberga o. Hörda sn
1925

Uppt. Johansson S.A.

1491

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

76.76.

Den döde som kom igen och tog sin brud.

Min mormor, Karin Jansson, född 1808 i Gryts socken, sedan boende i Skälboö i Skinberga och sedermera i Skärkinds socken, kände väl till Lunkentussagan och en saga om en flicka, som lovade en man sin tro. Denne man stupade i kriget, och flickan gifte sig med en annan, men den döde kom och tog bruden.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
77 77.

Julbröd till kreaturen på våren.

Att det gömdes av julbrödet till våren synes ha varit allmänt. Nämnda fru Lina Månsson, Åkemossen, född i Kisa 1853, nämnde om, att i gårdarna i Kisa i hennes barndom brukade en limpa gömmas till våren och ges åt kreaturen.

Även ett syskonpar, Karl och Sofia Karlsson från Borgs socken, ännu boende i socknen fast i Skarphagen invid Norrköping, ha berättat mig, att deras föräldrar på 1870-talet brukade gömma något julbröd till våren åt kreaturen. Fadern var torpare.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
28. 78.

Julen.

Att sädeskärvar jultiden på gärdarna utsattes åt fåglarna var mycket vanligt och förekommer än. Vanligt är att några karvar tages undan vid tröskningen till detta. Julkärvar.

Juldagen skall man icke i regel gå bort. En annu gällande regel. Men annandagen börjar samkvämen och julkalasen. De voro förr bastanta gästabud med mycket mat och dryck. Juldagen. Annandagen - julkalas.

Skriv endast på denna sida!

Östergötland
V. Husby sn
uppt. G. K. Johansson
-n- år 1925

1491

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

79.
1491

Prästhistoria.

Prästsägner meddelades förra vintern en hel del. Här en till.

I Gårdeby socken, Östergötland påstod folket i min barndom, således på 1870-talet, satt i prästgården två präster och talade om bibelordet: "Om någon slår dig på högra kindbenet, så vänd det andra till." Den ene prästen sa detta vara möjligt, men den andre sa, att så ej var att efterfölja. Denne senare slog för att pröva den andre emellertid till honom en örfil, och den, som fick örfilen, vände helt beskedligt till det andra kindbenet. Den präst, som gav örfilen, blev helt häpen och erkände den andres kristliga sinnelag och fulla efterföljelse av Jesu ord. Men sen detta var gjort, sa den präst, som fått örfilen: "Det står också i bibeln, att med det mått I mäten skall Eder ock mätit varda", och gav sin motpart en örfil, så stark

Skriv endast på denna sida!

att han ramlade under bordet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

80. 80.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
81. 81.

Medel mot ormbett.

Har hört, att om en människa blev ormbiten, så begav sig ormen sedan fortast möjligt till ett vatten för att dricka. Om den bitne före ormen drack vatten, blev icke bettet farligt. En flicka blev ormbiten, då hon plockade bär, och på kamraternas inrådan, urinerade hon i bärplockningskappen och drack ur det, och som hon före ormen blev i tillfälle att dricka, blev icke bettet farligt.

En disponent A.E.Malmkvist i Kneippbaden, f.d. chef för Stråhattfabriken där, nu villaägare där och husägare i Norrköping, 65 år gammal, har berättat mig, att om en orm biter en person, denne bör slita ormen i två delar och lägga på det bitna stället, så skall det bidraga till svullnadens hävande. Har hört det i sin ungdom, som jag tror var i Närke, Halsbergsorten. Han var en tid handlande där.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
82. 82.

Rå.

En fru Eklund i Gärdeby socken, Östergötland, som min mor väl kände till, då hon, mor, var en 16 á 17 år, berättade för mor, att om någon stal frukt från henne i hennes trädgård, så bankade det på dörren. Det var rät, sade hon. - Detta var således 1861 á 1862.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
83.88.

Finskans spådom.

Samma fru Eklund påstod, att en finska, som hon givit ett gott mål mat (fru Eklund var kokerska på kalaser) sagt till henne, att hon skulle få god tur i allt vad hon företog sig, som delvis också slog in. Således trodde fru Eklund på finskans spådom.

Skriv endast på denna sida!

Småland
S. Vedbo o. ?
N. Solberga
nyfd 1925

1491

nyfd. Gotf Johansson
adr V. Husby 5 Norrköp.
Berättare Jack Johansson
och hans husten
född 1846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
84 84.

Välnad.

Att personer har välnad (som synes vara enligt folktron någon eterisk kropp lika med men ofta utan kroppen) har jag hört många tala om, t.ex. syner av döda eller av levande personer, som varit långt horta. Det var densammes välnad, säger folket. Och vidare är det välnader, som giva förebudet att en person snart kommer hem, t.ex. personen hörs ta i dörren, ingen kommer in, men helt kort efter kommer den verkliga personen. Isynnerhet förr i tiden var det ofta vanligt detta förebud, och allmogen sa, att de människor, som gav sådana förebud, hade starka välnader.

I V.Husby gick en sägen att i socknen varit en i hemmet oregerlig torpare, som hade så stark välnad, att han hördes komma åkande på gården en 10 minuter före han kom från Norrköping, alltid överlastad av rusdrycker. Hustrun rymde, då förebudet hördes, alltid från hemmet.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
85.85.

Giftermål.

Undertecknad hade år 1897 till arbetskamrat en Johansson, som nu är vakt på bruket Holmen i Norrköping, vilken varit mycket i Vånga socken, Östergötland. Han berättade, att i Vånga socken brukade bonddöttrarna vara stolta över, att de var mö, då de gifte sig, och bevarade det linne, som skulle visa, att de var ohövdade, då de gifte sig.

Enligt min mor så sken guldkronan med matt glans på en brud, som icke var mö. Enligt vad jag hört av flera personer, så fick till och med guldkronan omförgyllas, om en ovärdig bar den. Guldet tälte ej det.

Det är ett faktum, att förr och även ännu känner en bondfamilj sig generad, om en deras dotter kommer i intressanta omständigheter före giftermålet. Hon bringar skam över familjen.

Skriv endast på denna sida!

Närke.

1491

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

86. 86.

Tomtar.

14-årige Elmer Johansson, son till Edvard Johansson, Väggatan 12, Marielundskvarteret, Norrköping, berättade, att en nyligen död granne, som i sin ungdom tjänat i Närke i slutet på 1880-talet och början av 1890-talet, Klas Andersson, påstod sig ha sett tomtar. Var något i olag i stallet på nätterna, så slog det på fönstret i rummet, där han låg. Han såg då två små gubbar med gråa kläder och röda luvor stå vid fönstret den ene på den andres axlar. "Jag kommer", brukade han då säga och såg ej tomtarna mer då. Men alltid var en häst sliten eller något annat galet i stallet.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

87 87.

Rå i ladugården.

Undertecknad har hört av en arbetskamrat Andersson, att då han tjänade i Smedstorp i Skärkinds socken på 1870-talet, så försummade han att sopa stallet en kväll. Inkommen fick han höra, att det sopade i stallet och på hans förundrade fråga till husbonden, Johannes Jansson, ännu i livet 1924, kusin till min mor, vad det skulle betyda, sade denne: "Du har väl ej sopat stallet ordentligt." Andersson gick dit igen. Allt var, som då han lämnade det. Men nu sopade Andersson ordentligt, och han hörde ej sopning mer. Det var rät, som sopade, påstod han. Det vill säga påminde om sopning.

Rät skall även folk ha fått tag i uppe på höskullen som en spädkalv att ta i, har jag hört berättas. Ofta har då denna person, som tagit i rät, fått en örfil.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
88. 88.

Sjörå och skogsrå.

Sjörå skall även ha funnits. Ett sådant tog Stjernarpefiskare enligt folksägnen.

Flertalet berättelser om skogsrät överensstämma i att det är som en fin fröken framtill men som en ihålig ek baktill.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
89. 89.

Dialektord.

Det numera i rikksspråk upptagna 'vulen' har länge begagnats av allmogen. En torpare och f.d. statare vid Borgs egendom invid Norrköping kallades Ilvulen, just för han brukade säga, då han bjöd på förtäring:"Jag är inte ilvulen!" Han hette Johan Johansson.

En f.d. arbetskamrat till mig,Johan Pettersson från Ringarum,Östergötland, brukade säga om arbete förenat med stor ansträngning, att han fick späne. "Dä va späne."

Välvete är ett allmogeuttryck, som jag hört, som betecknar mer än man kan bära, reda, hålla i famn. "Ja kunne inte välvetet."

Kålmigt betecknar obehag av kyla för en person och gällande kroppen.

Karpe är att stå i, arbeta mycket för torftig

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
90. 90.

bärgning. Karte är ungefär detsamma. "Han karte sej fram."

Etter = rasande = Småland är riktigt eller högsta graden av raseri och det mest småländska av Småland. Ettersmålänning, en person från Kronobergs eller vissa delar av Jönköpings län. Ettrigt betyder svärt, elakt arbete eller temparament.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

91. 91.

Tomten.

Fru Klara Johansson, hustru till Edvard Johansson, Väggatan 12,Norrköping. Klara Johansson, född 1872 i närheten av Malmslätt,Östergötland, och hennes föräldrar och förfäder bott i Malmslättstrakten så långt någon tradition når i släkten.

Tomten skulle ges julgröt hade hennes föräldrar hört i sin ungdom,och vissa familjer gav också tomten julgröt.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

92. 92.

Sägen om Per Tyrson och hans döttrar.

Per Tyrson hade tre döttrar, som blev mördade av sina bröder, som ej visste, att det var systrarna. Den ena där Kärna kyrka är, den andra där en källa, kallad Käringkällan, är och den tredje på obekant plats. Per Tyrsons gård sjönk och är nu ett djupt kärr i närheten av Malmslätt och Kärna kyrka. Vågar man gå tillräckligt långt ut i detta kärr och titta, där det är som djupast, kan man se Per Tyrsons gård på bottnen.

(Berättad som motsvarighet till en något liknande historia i en tidning, Såningsmannens julnummer, från Småland. Motivet synes ha många lokala varianter.)

Skriv endast på denna sida!

Ö. Husby, Ög.

1491

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

93 93.

Diverse sägner och föreställningar.

Följande litterärt kända sägner är också av allmogen väl kända. Ramundersagan, Ragnhildsagan av allmogen bäst känd den variant där Ragnhild är vanlig flicka, ej klosterjungfru. - Drottning Omma, som åtminstone i Östra Östergötland eller oftare Omberg sättes i förbindelse med Ramunder.

Tora Borgarhjortssagan, vintern 1922 funnen uppe på Kolmården, se Saga och Sägen. - Stjernarpefiskaresagan, Svanefru som ofta i Flemmabygden väster om Roxen sättes i samband med Tora Borgarhjort.

Brävalla-sägnerna i Kvillinge i Ö.Husby. En och annan, dock få, förlägger slaget till Furingstad.

Sagan om Knäppe och Knäppingberg i Norrköping numera nästan utdöd. - Rysshärjningssägnerna från 1719.

Allmän synes också förr ha varit föreställningen

Skriv endast på denna sida!

att tomtar fanns och skall ha mat i julen.

De döda firade julotta klockan 12 julnatten.

Att av julbrödet skulle gömmas åtskilligt och ges dragdjuren, då värbruket började.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
94 94

Tomtar.

De dödas jul-otta.

Julbröd till dragarna på våren.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
95. 95.

Järnringar i berg.

Järnringar påstår folk, att de eller andra ha sett i vissa berg, synnerligen gamla fornborgar, men kunna nu aldrig visa dem, utan påstår en del, att ringarna endast ibland visa sig, och en del människor ha ej förmåga att någonsin se dem.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
96. 96.

Spökeri.

Förr troddes, att en del människor såg mer än andra. Min mor var som ung flicka i sällskap med en annan flicka och hennes far på en landsväg i Skärkind. "Ned i diket", skrek gubben till, men då flickorna ej lydde, så skuffade han dem i diket och själv ned i det. Då nu flickorna begärde en förklaring på detta handlingssätt, sade han, att en stock full med ögon kom rullande på landsvägen.

Den från Saga och Sägen bekante skräddare Västerholm såg en gång själva den onde. Vilhelm Västerholms far var elak mot hustrun och hade trätat på henne en hel vecka. Vilhelm, då barn, tittade då ut och såg titta in genom fönstret ett ansikte så fult, så det inte kan beskrivas. På Vilhelms tillrop tittade alla i familjen ut och såg ansiktet. Fadern blev snäll då. (Sannolikt någon hallucination; likaså det första.)

Skriv endast på denna sida!